

แฟนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง

ตำบลไชยราช

โดย อักขณิข ศรีดารัตน์

ทบว. - CDDI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

หนังสือส่งเสริมความรู้ด้านการพัฒนา ชุดที่ 28

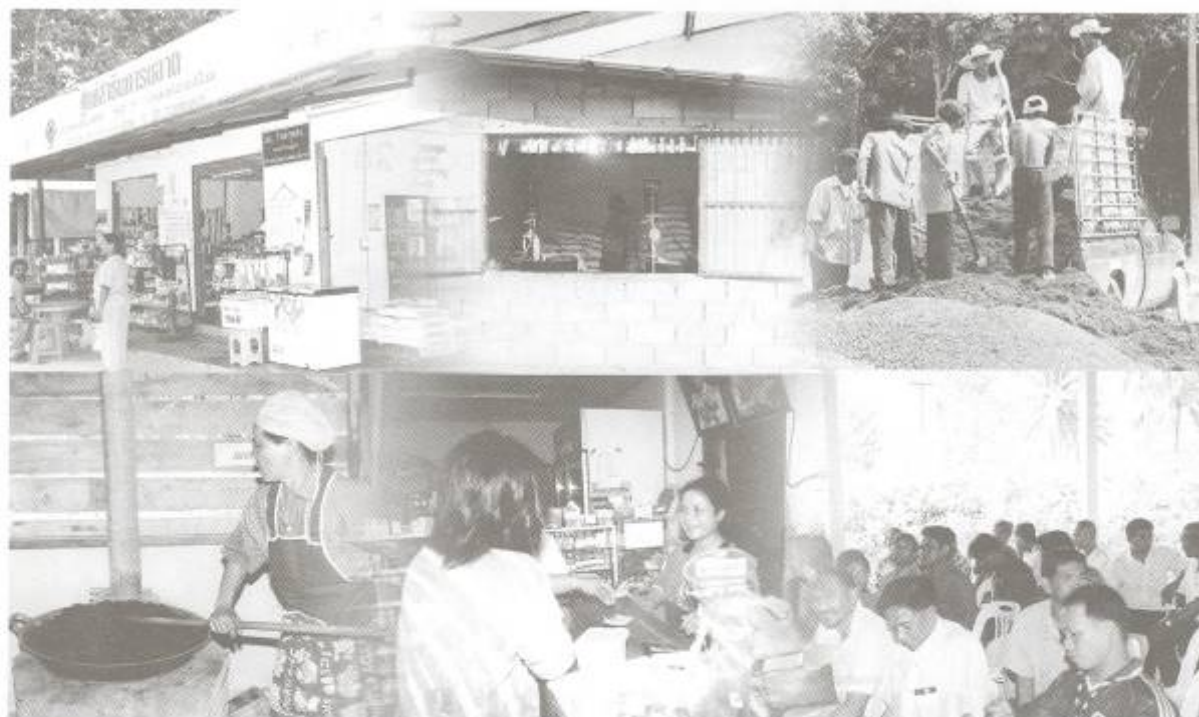
แฟนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง ตำบลไชยราช

โดย อักษรนิช ศรีดารัตน์

HOY - CODI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

แฟนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง ตำบลไชยราช

เรียบเรียงโดย อักขณิษ ศรีदारัตน์

เลขมาตรฐานสากล ISBN 974-92619-3-3

ประจำหนังสือ

พิมพ์ครั้งแรก พฤศจิกายน 2547

จำนวนพิมพ์ 2,000 เล่ม

จัดพิมพ์โดย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
2044/28-33 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10320

โทร. 0-2718-0911

โทรสาร 0-2718-0937

Homepage www.codi.or.th E-mail: codi@codi.or.th

คำนำ

แผนแม่บทชุมชนทั้งตนเอง มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป เช่น “แผนชีวิตชุมชน” หรือ “แผนเข็ดยูเอ็ดกิน, แผนไทชีวิต” ซึ่งกำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในวงการพัฒนา ในฐานะเป็นเครื่องมือที่จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ที่จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี ธุรกิจชุมชน สวัสดิการชุมชน และภูมิปัญญาของท้องถิ่น

ตำบลไชยราช อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นอีกตำบลหนึ่งที่มีการจัดทำแผนแม่บทชุมชนขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในท้องถิ่นให้ดำเนินไปอย่างมีทิศทางที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพ เกิดการเรียนรู้ และประสบความสำเร็จอย่างสูงตามเป้าหมายที่ได้ตั้งเอาไว้

หนังสือ “แผนชีวิตชุมชนทั้งตนเอง ตำบลไชยราช” เป็นการนำเสนอแนวคิด และประสบการณ์การทำงานพัฒนาของชาวบ้านในตำบลไชยราช ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดทำ “แผนชีวิตชุมชน” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนเองให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยไม่ต้องรอคอยการช่วยเหลือจากภาครัฐหรือองค์กรภายนอกเหมือนแต่ก่อน ซึ่งการดำเนินการตามแผนแม่บทที่จัดทำขึ้นนับว่าประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง และสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างให้เกิดขึ้นในชุมชน

จุดเด่นของการจัดทำ “แผนชีวิตชุมชนทั้งตนเอง” ของตำบลไชยราช ได้แก่การประสานความร่วมมือและการประสานแผนของชุมชนเข้ากับแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างเป็นหนึ่งเดียว ทำให้เกิดการหนุนเสริมแผนของกันและกันจนบรรลุเป้าหมาย ทำให้ชาวชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

“แผนชีวิตชุมชนทั้งตนเอง” ของตำบลไชยราช จึงได้เป็นต้นแบบให้กับการทำแผนชีวิตชุมชนของทุกตำบลในภาคตะวันตก และเป็นที่ยอมรับของเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศ

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

สารบัญ

ข้อมูลทั่วไปของตำบลไชยราช	5
ไชยราชในอดีต-จุดเปลี่ยนแปลง	7
จัดทำแผนชีวิตชุมชนเปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาส	9
กองทุนข้าวสาร.....	20
กองทุนน้ำมัน	23
กลุ่มเปี้ยหมัก	25
กลุ่มกิจกรรมลดรายจ่ายและเสริมรายได้ของตำบลไชยราช	30
กิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม	32
ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ	33
ต้นแบบแผนชีวิตชุมชนภาคตะวันตก	35

ข้อมูลทั่วไปของตำบลไชยราช

ตำบลไชยราชเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอบางสะพานน้อย ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 20 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมด 166 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับ 166,000 ไร่ มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ตำบลช้างแรกร อ.บางสะพานน้อย
ทิศใต้	ติดต่อกับ ตำบลสลุย อ.ท่ามะชะ จ.ชุมพร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ตำบลทรายทอง อ.อำเภอบางสะพานน้อย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ สาธารณรัฐเมียนมาร์

ตำบลไชยราช มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขา พื้นที่ประมาณ 80% เป็นป่าสงวน ลักษณะพื้นที่เป็นเนินลาดชันจากทิศตะวันตกสู่ทิศตะวันออก มีภูเขาครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 15% ทางด้านทิศตะวันตก

ลักษณะอากาศในเขตตำบลไชยราช โดยทั่วไปจัดอยู่ในเขตร้อนชื้นเหมือนกับอากาศทางภาคใต้ของประเทศไทย ความชื้นของอากาศปานกลาง เนื่องจากอยู่ใกล้ทะเล ลมพัดผ่านทุกฤดูกาล

ตำบลไชยราช มี 1,844 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 6,762 คน แบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน คือ

หมู่ที่ 1	บ้านไชยราช
หมู่ที่ 2	บ้านคอกอ้ายเผือก
หมู่ที่ 3	บ้านบางเจริญ
หมู่ที่ 4	บ้านทองอินทร์
หมู่ที่ 5	บ้านหนองหิน
หมู่ที่ 6	บ้านหมากผู้

ประชาชนในตำบลไชยราชส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือการทำไร่ และทำสวน แต่ไม่มีการทำนา เนื่องจากภูมิประเทศเป็นป่าเขา ไม่มีพื้นที่ราบที่เหมาะสมแก่การทำนา พืชเศรษฐกิจหลัก ได้แก่ สับปะรด พุรีเหียน กาแฟ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน และพืชล้มลุก นอกจากนี้ก็ยังมีการทำปศุสัตว์

ตำบลไชยราชเป็นตำบลสุดท้ายของภาคกลางที่มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลสุยุ อ.ท่าชะงุมพรี ทำให้ประชาชนมีภาษาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง กล่าวคือ เป็นภาษาผสมระหว่างภาษาท้องถิ่นภาคใต้กับภาษาไทยกลาง เวลาพูดแบบภาคใต้สำเนียงก็จะไม่ชัดเหมือนที่คนภาคใต้พูด แต่เมื่อพูดภาษาไทยกลางก็จะมีสำเนียงได้ผสมอยู่ด้วย ซึ่งเป็นเสน่ห์อีกอย่างหนึ่งที่หาได้ยาก

ไชยราชในอดีต - จุดเปลี่ยนแปลง

สมัยก่อนตำบลไชยราชมีประชากรไม่มากเหมือนทุกวันนี้ ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายสงบตามแบบวิถีชีวิตดั้งเดิม และเมื่อก่อนป่าในเขตตำบลไชยราชมีความอุดมสมบูรณ์มาก เป็นป่าสงวนแห่งชาติ เป็นป่าชนิดที่เต็มไปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ ทำให้เกิดทั้งพืชและสัตว์ป่าจำนวนมาก เกิดเป็นความหลากหลายทางชีวภาพ ชาวบ้านจับจองที่ดินแค่พอทำกินในลักษณะของการทำไร่เลื่อนลอยจำพวกข้าวไร่และพืชผักที่จำเป็นต่อการยังชีพ ไม่มีการปลูกเพื่อขายแต่อย่างใด

ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้น ชาวบ้านอยู่กันด้วยความรักความสามัคคี เวลาว่างไร่หรือทำไร่ก็มีการเอาแรงหรือการลงแขก ไม่มีการจ้างแต่อย่างใด มีประเพณีวัฒนธรรม เช่น ทำบุญตักบาตรเล่นสงกรานต์ ไปวัดไปวา อาบน้ำคนแก่ ไม่ว่าจะเป็นใครก็ให้การนับถือ มีการให้ของขวัญแก่กันและกัน มีมโนราห์ หนังตะลุง ซึ่งเป็นบรรยากาศที่มีความงดงามและมีความอบอุ่น

ประมาณปี 2508-2509 ได้มีคนจากภาคกลางผู้หนึ่งซึ่งเป็นเขยของชาวบ้านในชุมชนได้นำ "ชิง" มาปลูกแล้วชักชวนชาวบ้านคนอื่นให้ปลูกตาม จากนั้นก็มีนายทุนมาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกชิงกันขนานใหญ่ เนื่องจากสภาพดินเหมาะแก่การปลูกและชิงกำลังเป็นที่ต้องการของตลาด ทำให้ชิงเป็นพืชทำรายได้ดีมากตัวหนึ่ง

พอชิงเข้ามาวิถีชีวิตก็เปลี่ยนไป ชิงกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ทำเงินให้เกษตรกรจนได้ฉายาว่าชิงทอง โดยเฉพาะพื้นที่ตำบลไชยราช เพราะปลูกกันมาก แล้วต่อมาก็แพร่หลายไปที่อื่นๆ

จากการที่ชิงสามารถสร้างรายได้เป็นอย่างดีเป็นกอบเป็นกำนี้เอง ทำให้มีการบุกรุกที่สาธารณะเพื่อขยายพื้นที่การเพาะปลูก จนอาจพูดได้ว่ามีการปลูกชิงกันทุกครัวเรือน ต่อมาเมื่อมีการปลูกซ้ำทุกปีจึงทำให้ดินเสื่อมโทรมและทำให้ชิงเกิดโรค ทำให้ชิงเน่า ต้องประสบภาวะขาดทุนหลายปีติดต่อกัน จึงเลิกปลูกชิงประมาณปี 2518

หลังเลิกปลูกชิงได้ไม่นานก็มีพืชตัวอื่นมาทดแทนคือ สับปะรด รวมทั้งการปลูกยางพารา โดยพืชหน้าดินคือสับปะรด พืชหลักคือยางพารา และตอนหลังก็มีบริษัทน้ำมันปาล์มเข้ามาเผยแพร่ขยายพันธุ์ให้ปลูกอีกอย่างหนึ่ง โดยทุกอย่างปลูกเพื่อขาย จะปลูกเพื่อกินน้อยมาก

จะเห็นได้ว่าการหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจทั้ง 3 ชนิด ทำให้วิถีชีวิต การผลิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลง การจะลงแขกช่วยเหลือกันก็น้อยลง

ทั้งการปลูกขิง ข่า พารา และสับปะรด ล้วนต้องใช้ปุ๋ยเคมีเข้าช่วยเพื่อให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ตอนแรกดินยังอุดมสมบูรณ์ ก็ยังใช้ไม่มาก ตอนหลังมีการใช้สารเคมีมากขึ้นเรื่อยๆ จนดินเสื่อมโทรม และแปรสภาพ ทำให้เกิดผลเสียตามมาหลายอย่าง ทั้งต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น ลงทุนมากได้ผลน้อย เกษตรกรเป็นหนี้ และสุขภาพเริ่มแยลงเรื่อยๆ

ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านต้องจ่ายเงินซื้อของที่จำเป็นในการดำรงชีวิตมากขึ้น เนื่องจากสิ่งจำเป็นที่เคยหาได้จากหมู่บ้านได้หมดไปตามวิถีการผลิตที่เปลี่ยนแปลง

ผู้นำชุมชนทุกคนให้ความเห็นตรงกันว่า ที่ผ่านมามีการกู้เงินจากธนาคารของรัฐ เพื่อนำเงินไปจ่ายในการเพาะปลูกกันมากจนไม่มีความรู้สึกที่เราจน และรวยหนี้ จึงทำให้เราด่ำลึกลงไปเรื่อยๆ ในขณะที่เดียวกันการดำรงชีวิตประจำวันก็ปล่อยไปตามกระแสทุนนิยม โดยไม่มีการควบคุมคุณภาพชีวิต และคุณภาพสังคมต่ำลง โดยที่เราไม่เอะใจเลยแม้แต่น้อย

จัดทำแผนชีวิตชุมชน... เปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาส

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นตามที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ชาวไชยราชเริ่มมองเห็นความทุกข์ที่ตนกำลังเผชิญอยู่ และคิดจะค้นหาทางออกให้กับตนเอง จึงเริ่มมีการพบปะพูดคุยกันถึงแนวทางต่างๆ จนกระทั่งนำไปสู่การร่วมกันจัดทำ “แผนชีวิตชุมชนตำบลไชยราช” โดยมีขั้นตอนการจัดทำ ดังนี้

1. การทำความเข้าใจกับแกนนำชุมชน-ศึกษาดูงาน

เริ่มต้นจากแกนนำของชุมชนได้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นว่าหากปล่อยเอาไว้แบบนี้ โดยไม่รีบแก้ไข ก็จะทำให้ชุมชนเดือดร้อนและประสบภาวะวิกฤต จึงเริ่มมีการพูดคุยถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จากนั้นก็ได้นำชาวบ้าน 2 - 3 กลุ่ม ไปดูงานการจัดทำแผนชีวิตชุมชนที่บ้านหนองกลางดง อำเภอสามร้อยยอด ซึ่งหลังจากดูงานเสร็จแล้ว ทำให้แกนนำมีความเข้าใจในการทำแผนชีวิตชุมชนมากขึ้น

ในอดีตที่ผ่านมาก็มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาดำเนินการจัดเก็บข้อมูลหลายครั้ง เช่น สำนักงานเกษตร ธกส. และพัฒนาชุมชน แต่การจัดเก็บของหน่วยงานดังกล่าว ก็เป็นไปเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของหน่วยงานเท่านั้น เช่น ธกส. จะจัดเก็บเรื่องเกี่ยวกับหนี้สินว่าชาวบ้านมีหนี้สินเท่าไร สามารถจะกู้เงินได้อีกเท่าไร มีความสามารถที่จะคืนหนี้คืนแค่ไหน การดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก สำหรับเกษตรก็จะจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการเกษตร การปลูกยางพารา ปลูกปาล์ม น้ำมัน ปลูกไปเท่าไร ขยายไปเท่าไร ซึ่งการเก็บข้อมูลดังกล่าวไม่สามารถทำให้ชาวบ้านมองเห็นปัญหาที่แท้จริงของตนเองได้ ก็เลยนำเอาวิธีของบ้านหนองกลางดงมาดูว่าการทำงานของเขาคือเป็นอย่างไร สาเหตุของปัญหาและการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร และก็ขอวิธีการของเขามาศึกษา ก็ปรึกษากันภายในกลุ่ม โดยนำคนที่มีความรู้มาคุยกัน ร่วมกันแสดงความคิดเห็น และก็นำเอาความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้

2. การตั้งคณะกรรมการ

ในการดำเนินการจัดทำ “แผนแม่บทชุมชนตำบลไชยราช” นั้น ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านได้เลือกแกนนำและตัวแทนเข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการจัดทำแผนหมู่บ้านละ 3 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้านและสมาชิก อบต.ประจำหมู่บ้าน รวมทั้งหมด 18 คน โดยมี นายพิศาล ประเสริฐสุข นายกองค์การบริหารส่วนตำบลไชยราช เป็นประธานคณะกรรมการ และนายสมยศ ชนะแรง อดีตกำนันตำบลไชยราช ซึ่งเป็นผู้จุดประกายความคิดนี้ เป็นที่ปรึกษาสำคัญ

3. การจัดเก็บข้อมูล

ก่อนจะจัดเก็บข้อมูลชุมชน ชาวบ้านได้พาไปดูงานที่กระบี่เพิ่มเติม จากนั้นก็เริ่มต้นดำเนินการจัดเก็บข้อมูล โดยมี อสม. เด็กเยาวชน อาสาสมัครกองทุนหมู่บ้าน รวมทั้งพ่อบ้าน แม่บ้านเข้ามาช่วย จากนั้นก็ไปดูงานที่ตำบลไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช พอกลับมา ก็ร่วมกันจัดทำข้อมูลที่ได้สำรวจกันมา โดยจำแนกเป็นหมวดหมู่ เช่น ค่าใช้จ่ายด้านต่างๆ หนี้สิน รายได้ ข้อมูลศักยภาพชุมชน เป็นต้น โดยมีเกษตรตำบล ธกส. และพัฒนาชุมชนเข้ามาช่วยดูการจัดเก็บข้อมูล โดยแยกเป็นข้อมูลกลุ่มทุนในพื้นที่, ข้อมูลรายได้จำแนกเป็นรายอาชีพ, ข้อมูลรายจ่ายประเภทต่างๆ

ตาราง 1 แสดงรายได้รวมต่อปีทั้งตำบล

ที่มาของรายได้	รายได้ทั้งปี (บาท)
รายได้จากอาชีพการเกษตร	87,944,977
รายได้จากอาชีพตัดถกรวม/การแปรรูป/โรงงาน	620,400
รายได้จากอาชีพการค้าขาย	7,538,400
รายได้จากอาชีพการบริการ	475,480
รายได้จากอาชีพรับจ้าง	28,148,253
รายได้จากลูกหลานส่งมาให้	2,256,080
รายได้อื่นๆ	7,692,696
รวม	134,676,286

ตาราง 2 แสดงรายได้จากอาชีพทางการเกษตร

ประเภท	จำนวน(ไร่/ตัว)	รายได้ทั้งปี (บาท)
มะพร้าว	3,632	5,017,320
ปาล์ม	2,296	4,176,727
ยางพารา	8,627	19,788,543
ทุเรียน	988	7,073,662
กาแฟ	1,865	4,303,400
สวนผสมผสาน	961	5,018,690
สุกร	678	1,324,250
วัว	117	880,000
โก๋บ้าน	11,619	487,380
โก๋เนื้อ	15	-
สับปะรด	4,338	32,770,112
พริก	613	3,239,225
กล้วย	335	3,451,400
เห็ด	-	-
ส้มโอ	20	4,000
ผัก	193	259,000
เปิด	171	8,268
มะละกอ	64	136,000
ประมง	-	7,000
รวม		87,944,977

ตาราง 3 แสดงรายจ่ายทุกครอบครัวในตำบลไชยราช

ประเภทค่าใช้จ่าย	หมู่ที่ 1	หมู่ที่ 2	หมู่ที่ 3	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 5	หมู่ที่ 6	รวม (บาท)
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	15,620,149	8,928,424	16,611,240	4,950,984	12,806,617	5,480,286.50	64,397,700.50
ค่าใช้จ่ายในการศึกษา	3,320,394	470,000	1,166,000	628,740	1,884,011	720,751	8,190,060
ค่าผ่อนหนี้สิน	4,812,480	7,498,558	4,230,000	732,000	4,433,590	4,234,015	25,940,643
ค่าใช้จ่ายในการผลิต	6,373,884	12,322,294	3,354,100	5,454,300	4,278,122	2,799,072	34,581,772
ค่าใช้จ่ายทางสังคม	1,340,047	158,500	766,900	458,736	776,985	751,430	4,252,598
รวม (บาท)	31,466,954	29,377,776	26,128,440	12,224,760	24,179,325	13,985,518.50	137,362,773.50

หมายเหตุ : จากการสำรวจข้อมูลชุมชนเพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชน ปี 2546

ตาราง 4 แสดงรายละเอียดของค่าใช้จ่ายแต่ละประเภท

ลำดับที่	ประเภทการใช้จ่าย	บิลละ (บาท)
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของตำบลไชยราช		
1	ข้าวสาร	7,719,748
2	เนื้อวัว	341,194
3	เนื้อควาย	88,540
4	เนื้อหมู	5,621,660
5	เนื้อไก่	2,244,081
6	เนื้อเป็ด	147,860
7	ไข่ไก่-ไข่เป็ด	1,790,079
8	ปลาน้ำจืด	544,518
9	อาหารทะเล	1,762,756
10	ผัก	2,665,316
11	ทุเรียน	415,772
12	น้ำตาลทรายขาว	998,089
13	น้ำปลา	1,281,720
14	น้ำมันพืช	930,631

ลำดับที่	ประเภทการใช้จ่าย	บิลละ (บาท)
15	ขอส/ซีอิ้ว/น้ำมัน	708,251
16	มาฆ่า/ไวไว	677,815
17	ปลากระป๋อง	2,215,498
18	กะปิ	671,163
19	เครื่องเทศ/เครื่องแกง	605,091
20	น้ำ/น้ำแข็ง	281,887
21	น้ำอัดลม	387,621
22	น้ำผลไม้	467,024
23	นมจากสัตว์	483,789
24	นมถั่วเหลือง	441,389
25	เครื่องต้มซูก้าตั้ง	788,514
26	เหล้า/เบียร์	2,189,497
27	บุหรี	1,455,544
28	ขนมกรุบกรอบ	1,117,697
29	ยาแก้ปวดเมื่อย	292,285
30	ยาแก้โรคกระเพาะ	147,677
31	ยาแก้ปวดหัว	178,690
32	ยาแก้ปวดท้อง	176,402
33	เสื่อ	1,363,936
34	กางเกง	1,428,310
35	รองเท้า	581,177
36	ผ้าห่ม	23,288
37	จาน/ชาม/ช้อน	184,633
38	ยาสีฟัน/แปรง	524,825
39	สบู่	355,843
40	ยาสระผม	772,166
41	ผงซักฟอก	825,710

แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง
ตำบลไชยราช

ลำดับที่	ประเภทการใช้จ่าย	ปีละ (บาท)
42	น้ำยาล้างจาน	368,111
43	น้ำมันก๊าด	136,543
44	ค่าไฟฟ้า	3,007,996
45	ค่าน้ำประปา	636,648
46	ค่าโทรศัพท์	3,660,772
47	ค่าน้ำมันรถ	10,482,945
	รวม (บาท)	26,472,654

ค่าใช้จ่ายในการศึกษา		
48	ค่าอาหาร (รายวัน)	2,363,366
49	ค่ารถ (รายวัน)	848,122
50	ค่าขนม (รายวัน)	1,563,140
51	ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	879,488
52	ค่าเทอม	1,221,288
53	ค่าเครื่องเขียน	735,187
54	ค่าเครื่องแต่งกาย	579,469
	รวม (บาท)	8,190,060

ค่าผ่อนชำระหนี้สิน		
55	ธ.ก.ส.	14,802,951
56	สหกรณ์	1,547,532
57	กองทุนหมู่บ้าน	6,124,800
58	หนี้สินอื่นๆ	3,035,360
	รวม (บาท)	25,940,643

ลำดับที่	ประเภทการใช้จ่าย	ปีละ (บาท)
ค่าใช้จ่ายในการผลิต		
59	ค่าปุ๋ยเคมี	12,564,215
60	ค่าจ้างแรงงาน	10,734,212
61	ค่ายาฆ่าแมลง	5,906,974
62	ค่าอุปกรณ์การผลิต	1,350,870
63	ค่าเมล็ดพันธุ์	789,513
64	ค่าน้ำมันรถไถ	1,968,728
65	ค่าขนส่งผลผลิต	1,267,260
รวม (บาท)		34,581,772

ค่าใช้จ่ายทางสังคม		
66	กรู๊น/ผ้าป่า	673,104
67	บวชนาค	1,326,090
68	งานศพ	1,109,984
69	งานแต่งงาน	848,435
70	งานขึ้นบ้านใหม่	294,985
รวม		4,252,598
รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมด (บาท)		137,362,773.50

ตาราง 5 แสดงกลุ่มทุนในตำบลไชยราช

ลำดับที่	ชื่อกลุ่ม	จำนวนกลุ่ม (กลุ่ม)	จำนวนสมาชิก (คน)	เงินทุน (บาท)
1	กลุ่มออมทรัพย์/ศูนย์สาธิตการตลาด	6	1,057	2,516,540
2	กองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท	6	637	6,000,000
3	กลุ่มแม่บ้าน	3	78	59,000
4	กลุ่มยางพารา	2	78	2,000
5	กลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืด	1	31	3,100
6	กลุ่มเลี้ยงเป็ดเทศ	1	30	4,200
7	กลุ่มเครดิตเงินทุน	1	52	64,500
8	กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นบ้าน	2	42	14,200
9	กลุ่ม กขคจ.	2	102	560,000
10	กลุ่มผู้ใช้น้ำ	3	189	111,315
11	กลุ่มฌาปนกิจ	3	704	30,200
12	กลุ่มเลี้ยงสัตว์สตรี	1		25,000
13	กลุ่มพัฒนาสตรี	2	84	440,000
14	กลุ่มกระตุนเศรษฐกิจ	1	34	110,000
15	กลุ่มยูวเกษตรกร	1	200	40,000
16	กลุ่มโคเนื้อ	2	37	2,000
17	กลุ่มทุเรียนทอด	1	19	9,100
18	กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์	1	12	-
19	กลุ่มน้ายาล้างจาน	1	27	2,700
20	กลุ่มจักรสาน	1	25	-
21	กลุ่มเพาะเห็ดฟาง	1	10	1,000
23	กลุ่มปุยหมัก	1	23	4,800
สรุปรวมทั้งหมด		44	3,481	10,003,655

ตาราง 6 แสดงหนี้สินของครอบครัว

แหล่งเงินกู้	เงินต้น (บาท)	อัตรดอกเบี้ย	งวดชำระ (เดือน/ปี)
ธ.ก.ส.	42,598,173	5-12%	5,607,000
สหกรณ์	2,668,180	5-12%	-
กองทุน/กลุ่มในชุมชน	7,728,350		3,084,000
นอกระบบ	2,068,500	10-12%	169,344
ญาติพี่น้อง	1,720,000		60,000
อื่นๆ	4,057,220		-
รวม (บาท)	60,840,423		8,920,344

4. การนำข้อมูลไปชี้แจงต่อชาวชุมชน

หลังจากที่ได้มีการสำรวจข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ได้มีการนำเอาข้อมูลดังกล่าวไปชี้แจงทำความเข้าใจกับชาวชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน โดยได้ชี้ให้เห็นประเด็นหลักๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายจ่าย บางรายการที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งๆ ที่สามารถหาได้ในชุมชน หากมีระบบการจัดการที่ดี หรือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าใช้จ่ายในหมวด **"ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน"** เช่น ค่าน้ำมันรถ ค่ายาสระผม น้ำยาล้างจาน ค่าขนมขบเคี้ยว เป็นต้น

การชี้แจงข้อมูลดังกล่าวทำให้ชาวชุมชนได้มีความตระหนัก และมีความเข้าใจเพิ่มขึ้น บางคนไม่ทราบว่าตนมีค่าใช้จ่ายมากขนาดนี้ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการกำหนดทิศทางในการแก้ไขปัญหาต่อไป

5. การร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไข

เมื่อทำความเข้าใจกับชาวชุมชนแล้ว ทางคณะทำงานแผนก็ได้มีการนำข้อมูลดังกล่าวไปสู่การจัดทำแผนในการแก้ไขปัญหา โดยแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

5.1) **แผนลดค่าใช้จ่ายหลักๆ** ซึ่งมีอยู่ 3 รายการ คือ ค่าข้าวสาร ค่าน้ำมัน ค่าปุ๋ยและเวชภัณฑ์ในการเพาะปลูก โดยในการทำงานจะมีการทำความเข้าใจกับชาวบ้านอีกครั้งถึงความจำเป็นในการลดค่าใช้จ่าย แล้วนำไปสู่การสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นในชุมชน อย่างไรก็ตาม ทั้ง 3 รายการดังกล่าว มีเงื่อนไขที่ต่างกัน โดยข้าวสารและน้ำมันเป็นสินค้าจำเป็นในการครองชีพ จึงใช้แผนในการทำให้เงินไม่รั่วไหลออกนอกชุมชน โดยการจัดตั้งกองทุนข้าวสารและกองทุนน้ำมันขึ้นเป็นของชุมชน

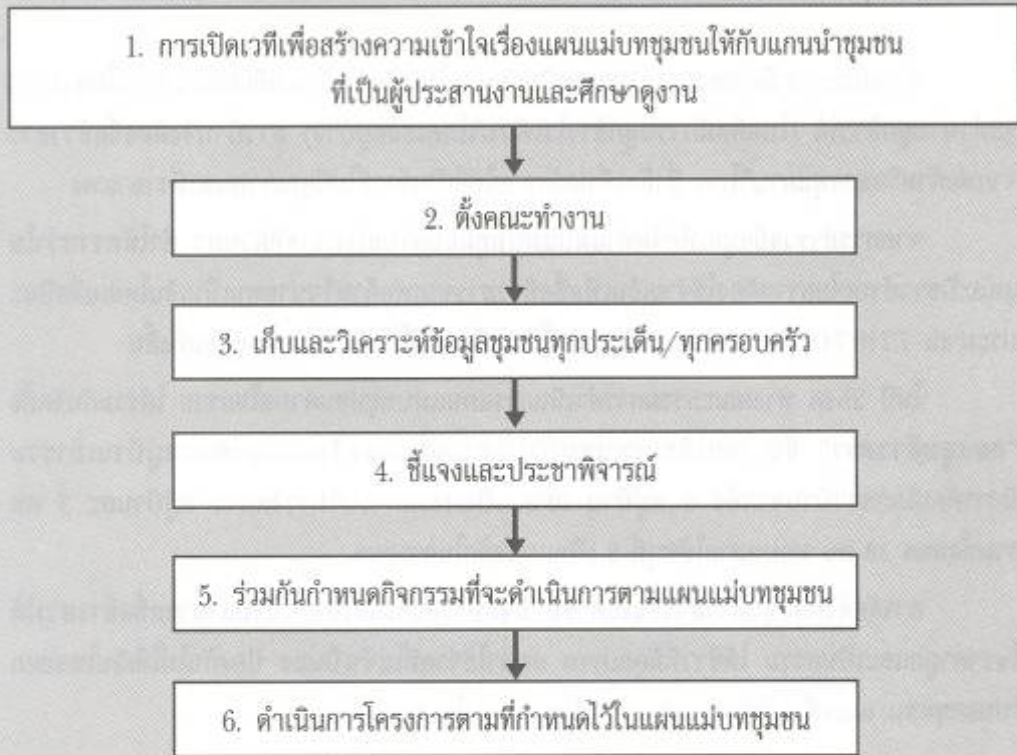
เอง ในขณะที่ค่าปุ๋ยและเวชภัณฑ์ทางการเกษตรเป็นเรื่องที่ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเพาะปลูก จึงได้ทำ 2 แนวทางควบคู่กันไป คือ การรณรงค์ให้เลิกใช้สารเคมีในการเพาะปลูก และการทำปุ๋ยหมัก และน้ำสกัดชีวภาพขึ้นมาทดแทน ซึ่งทั้ง 3 กรณีดังกล่าวจะได้กล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป

5.2) แผนลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นอื่นๆ เช่น ค่าขนมต่างๆ ค่าน้ำยาล้างจาน น้ำยาสระผม ค่าอาหารที่บริโภคประจำวัน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถหาได้ในชุมชน จึงได้รณรงค์ให้มีการปลูกพืชสวนครัวไว้กินเอง ส่วนน้ำยาล้างจาน น้ำยาสระผม ฯลฯ ก็มีการเชิญวิทยากรมาแนะนำ เพื่อผลิตใช้เอง นอกจากนี้สินค้าจำพวกขนมก็มีการใช้วัตถุดิบภายในชุมชนนำมาแปรรูปเป็นขนมชนิดต่างๆ รวมทั้งการตั้งศูนย์สถิติการตลาดขึ้นในทุกหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้ซื้อสินค้าของตนเอง และเป็นแหล่งกระจายสินค้าของชุมชน ทำให้เงินทองไม่รั่วไหลออกนอกชุมชน

5.3) แผนการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ได้พิจารณาเห็นว่า ในตำบลไชยราชมีวัตถุดิบต่างๆ อยู่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นผลไม้ชนิดต่างๆ กาแฟ ฯลฯ จึงได้สนับสนุนให้กลุ่มแม่บ้านได้นำวัตถุดิบเหล่านี้ไปแปรรูปเป็นอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัว อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนให้คนภายในชุมชนได้บริโภคสินค้าของตนเองแทนการสั่งซื้อมาจากภายนอก

กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลไชยราช

กิจกรรมที่ใช้เป็นประเด็นขับเคลื่อนแผนแม่บทชุมชน

กองทุนข้าวสาร

ตำบลไชยราช มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเชิงเขา ไม่มีที่ราบกว้างเหมือนที่อื่น ทำให้ไม่สามารถจะทำนาปลูกข้าวได้ (ในอดีตมีการปลูกข้าวไร่เพื่อบริโภคเองอยู่บ้าง) ชาวบ้านจึงต้องซื้อข้าวสารจากพ่อค้าหรือนายทุนมาบริโภค ซึ่งข้าวที่พ่อค้าขายให้ก็เป็นข้าวที่ไม่มีคุณภาพและมีราคาแพง

จากการสำรวจข้อมูลเพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลไชยราชที่ผ่านมา ทำให้ทราบว่าในแต่ละปีชาวตำบลไชยราชต้องใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อข้าวสารจากพ่อค้าหรือนายทุนเป็นเงินโดยเฉลี่ยปีละประมาณ 7.719.748 ล้านบาท และเงินเหล่านี้ล้วนเป็นเงินที่ไหลออกไปนอกชุมชนทั้งสิ้น

ในปี 2546 ทางคณะกรรมการดำเนินการแผนแม่บทชุมชนตำบลไชยราช ได้ร่วมกันจัดตั้ง “กองทุนข้าวสาร” ขึ้น โดยให้กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์ของแต่ละหมู่บ้านเข้าร่วม มีการคัดเลือกชาวบ้านจากทั้ง 6 หมู่บ้าน เข้ามาเป็นกรรมการบริหารจัดการ หมู่บ้านละ 3 คน รวมทั้งหมด 18 คน มอบหมายให้หมู่ที่ 2 เป็นแกนหลักในการดูแล

การจัดตั้งกองทุนข้าวสารขึ้นในครั้งนี้ มีจุดประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านสามารถซื้อข้าวสารได้ในราคาถูกและเป็นธรรม ได้ข้าวที่มีคุณภาพ ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง ป้องกันไม่ให้เงินไหลออกไปนอกชุมชน และเพื่อให้ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ในเบื้องต้นยังไม่มียงบประมาณในการดำเนินการ เพื่อเป็นการทดลองดำเนินงาน จึงได้ระดม
ทุนจากชาวบ้านหุ้นละ 100 บาท เป็นเงินกองทุน สมทบกับเงินจากกลุ่มออมทรัพย์ ที่รวมสมทบ
เข้ากองทุนกลุ่มละ 30,000 บาท รวมเป็น 300,000 บาท เพื่อนำไปจัดซื้อข้าวสารมาจำหน่ายให้
กับชาวบ้าน โดยวางจำหน่าย ณ ศูนย์สาธิตการตลาดในทุกหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านได้บริโภคข้าวสาร
ในราคาต้นทุน เนื่องจากกลุ่มมีการซื้อในปริมาณมาก จึงซื้อได้ในราคาต่ำ

ต่อมาทางคณะกรรมการดำเนินการได้ทำโครงการเสนอขอของบประมาณจากองค์การบริหาร
ส่วนตำบล (อบต.)ไชยราช จำนวน 800,000 บาท สำหรับนำมาจัดตั้งโรงสีข้าวของชุมชนขึ้น ซึ่งจะ
ดำเนินการในปี 2547 นี้ เพื่อรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนามาสีเป็นข้าวสาร และบรรจุถุงหรือกระสอบ
จำหน่ายให้สมาชิกหรือผู้ที่สนใจ โดยแหล่งจำหน่ายข้าวสารในชุมชน ก็คือศูนย์สาธิตการตลาดหรือ
ร้านค้าชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน

การจัดตั้งกองทุนข้าวสารและจัดตั้งโรงสีชุมชนขึ้นมาดังกล่าว นอกจากจะทำให้ชาวชุมชนได้
บริโภคข้าวสารที่มีคุณภาพในราคาถูกและเป็นธรรมแล้ว ผลพลอยได้อื่นๆ ที่ได้จากโรงสี ก็คือ แกลบ
ปลายข้าว และรำข้าว ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น แกลบสามารถส่งให้กลุ่ม
ปุ๋ยหมักทำเป็นปุ๋ยหมัก รำข้าวและปลายข้าวก็สามารถนำไปเลี้ยงสัตว์ได้ โดยจำหน่ายให้สมาชิกใน
ราคาถูก เพื่อนำไปเลี้ยงสัตว์ต่างๆ ทั้งนี้ รายได้ทั้งหมดที่เกิดขึ้น ล้วนเป็นของชุมชนและหมุนเวียน
อยู่ในชุมชนทั้งหมด

นายสมยศ ชนะแรง สมาชิก อบต.ไชยราช และอดีตกำนันตำบลไชยราช เล่าว่า เราไป
ดูงานที่จังหวัดสุพรรณบุรี โรงสีของเขาก็เป็นของกลุ่มออมทรัพย์ เขาบอกว่าข้าวเปลือก 1 เกวียน
หรือ 1,000 กิโลกรัม จะได้ข้าวสาร 600 กิโลกรัม เป็นอย่างน้อย หรือ 60% ที่เหลือจะเป็นปลายข้าว
รำ แกลบ ประมาณ 40% เราก็คิดว่า ถ้าเรามีโรงสีข้าวเราก็จะได้ข้าวสาร 600 กิโลกรัม ขายกิโลกรัม
ละ 10 บาท ซึ่งข้าว 1 เกวียนที่เราซื้อมาประมาณ 5,000 บาท ต้นทุนเราก็ได้จากการขายข้าว ที่เหลือ
คือกำไรจากการขายแกลบ รำ ปลายข้าว 40% ซึ่งจะทำให้กองทุนข้าวสารของเรามีรายได้เพิ่มขึ้น
และใช้ประโยชน์จากโรงสีได้อย่างครบวงจร

การจัดตั้งกองทุนข้าวสารโดยใช้โรงสีเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน โดยมีชาวบ้านเข้ามา
ถือหุ้นในกิจกรรมต่างๆ ตอนแรกมีทุนในการดำเนินการเพียง 40,000 กว่าบาท แต่ปัจจุบันได้
เพิ่มจำนวนขึ้นโดยมาจากการสมทบของกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ และการร่วมทุนของสมาชิกทำให้
การดำเนินการมีความคล่องตัวยิ่งขึ้น

ผลที่เกิดจากการดำเนินการของกองทุนข้าวสารในช่วงที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชนหลายประการ คือ ทำให้ชาวบ้านสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อข้าวสารได้กว่า 15% ชาวบ้านได้บริโภคข้าวคุณภาพดีในราคาถูกลง และการดำเนินการเรื่องนี้ทำให้เงินทองไม่ไหลออกไปนอกชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันและกัน อยู่กันอย่างเข้าใจ มีความรักสามัคคีกัน และทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

ส่วนทิศทางในอนาคตนั้น ทางกองทุนจะระดมสมาชิกเพิ่ม โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การให้ชาวบ้านทุกครัวเรือนในตำบลไชยราชเข้ามาเป็นสมาชิก จะมีการเพิ่มปริมาณการผลิตให้เพียงพอต่อความต้องการภายในชุมชน นอกจากนี้แล้วก็จะมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น จะไม่หยุดนิ่งอยู่เพียงแค่การนำข้าวสารมาบรรจุถุงขายเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้

กองทุนน้ำมัน

ปัจจุบัน “น้ำมัน” ได้กลายมาเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นรถจักรยานยนต์ รถยนต์ เรือยนต์ เครื่องสูบน้ำ และรถไถ ล้วนต้องใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิงทั้งสิ้น

จากการสำรวจข้อมูลเพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชนของตำบลไชยราชในปี 2546 ที่ผ่านมา ทำให้ทราบว่าในตำบลไชยราช มีรถยนต์อยู่ 406 คัน จักรยานยนต์ 1,507 คัน รถไถ 58 คัน รถ 6 ล้อ 2 คัน และรถอีแต๊กอีก 2 คัน ทั้งนี้ยังไม่รวมเรือยนต์ที่ต้องใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิงชนิดอื่นๆ แต่ในปี ตำบลไชยราชต้องเสียเงินซื้อน้ำมันมาใช้ถึงประมาณปีละ 12,451,673 ล้านบาท (ข้อมูลปี 2546) ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนเงินที่มาก และเงินจำนวนนี้ก็ไม่ได้หมุนเวียนอยู่ในชุมชน แต่ไหลออกไปอยู่กับพ่อค้านายทุนนอกชุมชน

ตาราง 7 แสดงทรัพย์สินสิ้นเปลืองที่มีในครอบครัว

ประเภท	จำนวน	มูลค่า
รถยนต์	406 คัน	69,186,000
จักรยานยนต์	1,507 คัน	24,256,900
จักรยาน	147 คัน	182,700
รถไถเดินตาม	31 คัน	890,000
รถอีแต๊ก	2 คัน	240,000
รถไถใหญ่	27 คัน	8,204,000
ตู้เย็น	794 ตู้	3,983,700
โทรทัศน์	1,037 เครื่อง	5,518,900
เครื่องเสียง	26 เครื่อง	93,200
รถยนต์ 6 ล้อ	2 คัน	600,000

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ได้กระตุ้นให้แกนนำของชุมชนในตำบลไชยราชได้รวมตัวกันขึ้น และมีการระดมความคิดเห็นต่างๆ เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในที่สุดก็มีแนวคิดที่จะจัดตั้ง “กองทุนน้ำมัน” ขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับน้ำมันที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชน

เมื่อจัดตั้งกองทุนน้ำมันขึ้นแล้ว ทางคณะกรรมการได้ให้แต่ละหมู่บ้านคัดเลือกตัวแทนของตนเอง มาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการบริหารกองทุนน้ำมันจาก 6 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 3 คน รวม 18 คน มีการเลือกตั้งคณะกรรมการแผนกต่างๆ ขึ้นมาทำหน้าที่ โดยมีประธานคณะกรรมการกองทุนน้ำมัน เป็นผู้คอยควบคุมดูแล ซึ่งคณะกรรมการจะมีการประชุมกันทุกเดือน ปัจจุบันประธานคณะกรรมการกองทุนน้ำมันของตำบลไชยราช คือ **นายประเสริฐ รุ่งสว่าง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6**

สำหรับการดำเนินการนั้น คณะทำงานได้ให้กลุ่มออมทรัพย์ของแต่ละหมู่บ้านร่วมกันลงทุน กลุ่มละ 50,000 บาท เช่นเดียวกับกองทุนข้าวสาร รวมทั้งเปิดรับสมาชิกทั่วไปด้วย ในราคาหุ้นละ 100 บาท ปัจจุบันทางกองทุนมีทุนในการดำเนินการเกือบ 400,000 บาท ได้ผลกำไรปีละไม่ต่ำกว่า 50,000 บาท โดยจะมีการแบ่งปันผลกำไรปีละครั้ง

การดำเนินการช่วงแรก ทางคณะกรรมการได้ไปพบและพูดคุยกับตัวแทนบริษัทขายน้ำมัน เพื่อเจรจาขอสั่งซื้อน้ำมันในราคาพิเศษ จากนั้นก็ติดตั้งบิ๊มหลอดหรือบิ๊มน้ำมันขนาดเล็กขึ้นที่ร้านค้าชุมชน หรือศูนย์สถานีการค้าของแต่ละหมู่บ้านทั้ง 6 หมู่ และนำน้ำมันมาเก็บเอาไว้ เพื่อขายให้กับสมาชิกในชุมชนและลูกค้าทั่วไป โดยจะจำหน่ายในราคาเท่ากับท้องตลาด ซึ่งน้ำมันที่จำหน่ายจะทำกำไรให้กองทุน ลิตรละ 20 สตางค์ ดังนั้น ไม่ว่าจะราคาน้ำมันจะขึ้นหรือลง ทางกองทุนก็จะไม่มีการขาดทุนแต่อย่างใด

กองทุนน้ำมันนี้ นอกจากกองทุนจะมีผลกำไรจากการดำเนินงานแล้ว ชาวบ้านในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ห่างไกลจากถนนสายหลักที่บิ๊มน้ำมันตั้งอยู่ ก็ไม่ต้องขับรถออกมาเติมน้ำมันในระยะทางที่ห่างไกล ทำให้ประหยัดน้ำมันและได้ซื้อน้ำมันในราคาเท่ากับราคาที่ขายในบิ๊มทั่วไปอีกด้วย

นายประเสริฐ รุ่งสว่าง ประธานกองทุนน้ำมัน กล่าวว่า กองทุนน้ำมันที่ชาวตำบลไชยราช ได้จัดตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนของตนเอง ได้ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม คือ ช่วยแก้ไขปัญหาระง่อน้ำมันให้กับชุมชนได้ ทำให้ชุมชนมีกองทุนเป็นของตนเอง ทำให้มีเงินหมุนเวียนอยู่ในชุมชน สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับชุมชน และทำให้ชาวชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างครบวงจร

กลุ่มปุ๋ยหมัก

ชาวตำบลไชยราชในอดีตมีอาชีพทำเกษตรกรรมแบบธรรมชาติเพื่อการพึ่งพาตนเอง ชาวบ้านที่นี่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยความเรียบง่ายและมีความสุข แต่ต่อมาได้มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชเศรษฐกิจขึ้นในพื้นที่ เช่น ชিং ยางพารา สับปะรด ปาล์ม เป็นต้น ซึ่งการปลูกพืชเหล่านี้ ต้องใช้สารเคมีช่วยในการบำรุงดูแล ตอนแรกๆ ยังไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้น เพราะดินเดิมยังอุดมสมบูรณ์ แต่เมื่อผ่านไปหลายปี สภาพดินก็ขาดความสมบูรณ์ เพราะสารเคมีได้ทำให้ดินกลายเป็นสภาพ แม้ว่าการใช้สารเคมีจะทำให้ได้ผลผลิตดี แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไป กลับทำให้เกิดผลร้ายที่ตามมาอย่างมหันต์หลายประการ ทั้งการทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น เกษตรกรเป็นหนี้ พื้นดินถูกทำลาย สภาพแวดล้อมแปรเปลี่ยน ความอุดมสมบูรณ์หายไป สุขภาพของเกษตรกรทรุดโทรม วิธีชีวิตล่มสลาย และก่อให้เกิดปัญหาอีกหลายอย่างตามมา

จากข้อมูลการสำรวจชุมชนของตำบลไชยราชเมื่อเร็วๆ นี้ พบว่าตำบลไชยราชมีการใช้ปุ๋ยเคมีสำหรับทำการเกษตรจำนวนมาก เกษตรกรหมดค่าใช้จ่ายไปกับปุ๋ยเคมีปีละประมาณ 12,564,215 ล้านบาท ทั้งนี้ไม่นับรวมกับยาฆ่าแมลงอีกปีละประมาณ 5,906,974 บาท

สภาพปัญหาที่รุนแรงต่างๆ ทำให้เกษตรกรตำบลไชยราชต้องหาทางออกให้กับตนเอง โดยการจัดตั้งโครงการผลิตปุ๋ยหมักขึ้น เพื่อใช้สำหรับการทำเกษตรกรรม และลดการใช้สารเคมีลง

นายเจริญ รุ่งสว่าง ผู้ใหญ่บ้านหมากผู้ หมู่ 6 ต.ไชยราช และเป็นประธานกลุ่มปุ๋ยหมักของตำบลไชยราช เล่าว่า การใช้สารเคมีในการเกษตรทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายดิน ทำลายสุขภาพ และวิถีชีวิตชุมชนแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ยังทำให้เกษตรกรมีต้นทุนในการผลิตสูง และเป็นหนี้สินซึ่งประสบปัญหาเหล่านี้มาเป็นเวลานาน ในที่สุดก็ได้ร่วมกันหาทางออก โดยมีแนวคิดที่จะจัดตั้งกลุ่มปุ๋ยหมักขึ้น เพื่อลดการใช้สารเคมี ลดค่าใช้จ่าย และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้กลับมามีชีวิตชีวาเหมือนเดิมอีกครั้ง ซึ่งก่อนหน้านี้อันได้พากันไปดูงานที่ตำบลเขาคราม จังหวัดกระบี่ ทำให้รู้เกี่ยวกับกรรมวิธีในการทำปุ๋ยหมักทุกขั้นตอน ในปี 2545 ได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มปุ๋ยหมักขึ้น มีสมาชิกในตำบลเข้าร่วมครั้งแรกจำนวน 24 คน ระดมหุ้นกันคนละ 100 บาท คนละไม่เกิน 10 หุ้น ปีแรกได้เงินไม่มากนัก แต่ก็พอดำเนินการได้ ปัจจุบันทางกลุ่มมีสมาชิกทั้งหมด 144 คน มีหุ้นทั้งหมด 3,220 หุ้นๆ ละ 100 บาท มีเงินทุนหมุนเวียนในผลิตเกือบ 400,000 บาท ทำการปันผลกำไรปีละครั้ง

หลังจากจัดตั้งกลุ่มขึ้นแล้ว ก็มีการเลือกคณะกรรมการขึ้นมาทำหน้าที่บริหารจัดการ 10 คน ประกอบด้วย

1. นายเจริญ รุ่งสว่าง	ประธานกลุ่ม
2. นายประเทือง ยิ่งแข็ง	รองประธานกลุ่ม
3. นายชิน แนวเดือน	เหรัญญิก
4. นายเริงศักดิ์ เดชรักษ์	เลขานุการ
5. นางยุวดี หล้าวรรณ	ฝ่ายการตลาด
6. นางนพวรรณ นิลยา	ประชาสัมพันธ์
7. นางพรทิพย์ โพธิ์พระ	ฝ่ายตรวจสอบ
8. นายสำเนียง สุวรรณทอง	กรรมการ
9. นางสุภาวดี หล้าวรรณ	กรรมการ
10. นางสุชีพ สุขวิมุติ	กรรมการ

คณะกรรมการทุกคนมีบทบาทและหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบ คือ

ประธานกลุ่ม ทำหน้าที่ควบคุมการบริหารจัดการและประสานงานทั่วไป

รองประธานกลุ่ม ทำหน้าที่แทนประธานกลุ่มในเวลาที่ประธานไม่อยู่ และทำหน้าที่อื่นๆ

ตามที่ได้รับมอบหมาย

เหรียญก ทำหน้าที่ในการดูแลเรื่องค่าใช้จ่ายทั้งหมด

เลขานุการ ทำหน้าที่ประสานงานทั่วไป

ฝ่ายการตลาด ทำหน้าที่ในการสำรวจตลาด ติดต่อหาตลาดสำหรับจำหน่ายผลผลิตของกลุ่ม ทั้งในและนอกพื้นที่

ประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโครงการของกลุ่ม ให้สมาชิกและชาวบ้านได้เข้าใจถึงโทษของการใช้สารเคมี และชี้ให้เห็นคุณของการหันมาปลูกพืช ด้วยปุ๋ยชีวภาพและน้ำสกัดจากธรรมชาติ

ฝ่ายตรวจสอบ ทำหน้าที่ในการตรวจสอบบัญชี ตรวจสอบการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์และการจำหน่ายผลผลิตของกลุ่ม เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในทุกขั้นตอน

กรรมการ ทำหน้าที่ในการประสานงานทั่วไป

สำหรับกิจกรรมหลักของกลุ่มนี้ ที่สำคัญ มีอยู่ 3 อย่าง ซึ่งทางกลุ่มได้รณรงค์ให้สมาชิกกลุ่ม ทราบควบคู่กันไป คือ

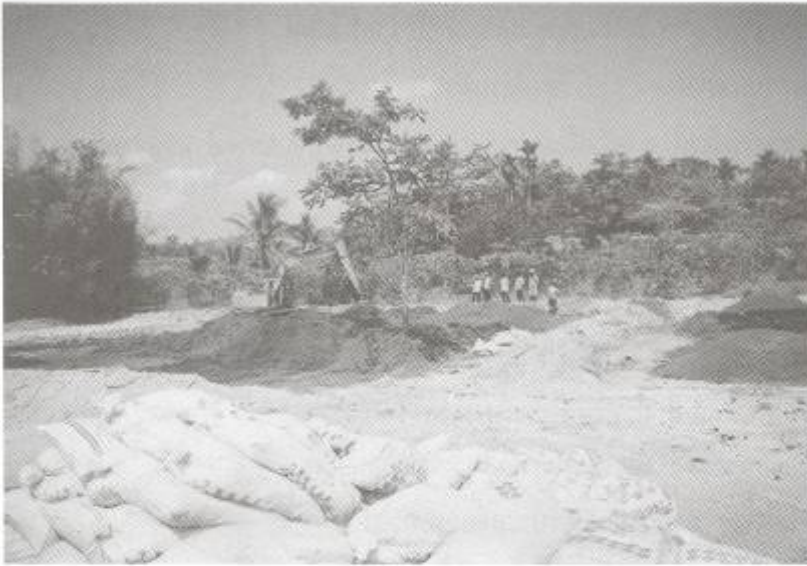
1. การทำปุ๋ยหมัก สำหรับใช้ในการทำเกษตรกรรม เพื่อลดต้นทุนการผลิต และรักษา ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

2. การส่งเสริมให้สมาชิกปลูกผักปลอดสารพิษหรือพืชสวนครัว เช่น พริก แตงกวา ผักกาด เป็นต้น สำหรับบริโภคเอง และจำหน่ายให้กับลูกค้าที่สนใจทั่วไป

3. การส่งเสริมให้สมาชิกที่ปลูกพืชเศรษฐกิจหันมาใช้ปุ๋ยหมักแทนสารเคมี เพื่อฟื้นฟู สภาพดินให้มีความสมบูรณ์ขึ้น ลดต้นทุนการผลิต และลดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการใช้สารเคมี

สำหรับการทำปุ๋ยหมักนั้น ส่วนใหญ่ทางกลุ่มจะใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นมาเป็นส่วนประกอบ ของการผลิต ได้แก่ ทะลายปาล์ม โยมะพร้าว สับปะรด และซีโก้ แต่มีบางส่วนที่ต้องนำมาจากที่อื่น เช่น แกลบ หัวเชื้อปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น โดยวัตถุดิบทั้งหมดจะซื้อหามาในราคาถูก แต่ต้องเสียค่าขนส่ง สูงมาก เช่น แกลบจากสุพรรณบุรี ค่าแกลบเพียง 1,500 บาท แต่ค่าขนส่ง 4,500 บาท เป็นต้น ซึ่งหากมีโรงสีข้าวของตนเองจะสามารถแก้ไขปัญหานี้ได้

ส่วนกรรมวิธีในการทำปุ๋ยนั้น ในช่วงแรกๆ สมาชิกกลุ่มจะลงมือทำด้วยตนเอง เมื่อทำเสร็จ แล้วก็นำไปแจกจ่ายให้สมาชิกนำไปทดลองใช้ก่อน พอเห็นว่าได้ผลดีก็เพิ่มปริมาณการผลิตขึ้น และจำหน่าย ให้กับผู้ที่ไม่ใช่สมาชิกด้วย ในราคากระสอบละ 200 บาท (50 กก.) ต่อมาความต้องการใช้ปุ๋ยหมัก มีมากขึ้น ทำให้ต้องเพิ่มปริมาณการผลิตขึ้นมากกว่าเดิม โดยทางกลุ่มได้จ้างชาวบ้านที่ยากจนและว่างงานมาทำ ให้ค่าจ้างคนละ 130 บาทต่อวัน ประมาณ 5-6 คน และจ้างรถแบคโฮมาทำการผสม

ปุ๋ย โดยอัตราส่วนผสมของการผลิตปุ๋ยนั้น จะประกอบด้วยทะเลสาบปาล์มหรือไยมะพร้าว 1 ตัน ซีพีได้ 200 ก.ก. น้ำจุลินทรีย์ 100 ลิตร และหัวเชื้อ 1 ของ ในกรณีที่ผลิตมากกว่านี้ ก็จะต้องเพิ่มอัตราส่วนขึ้นไปตามลำดับ ใช้รถแบคโฮผสมให้เข้ากันและทิ้งเอาไว้ หรือไม่กี่บรรจุกะสอบเอาไว้ เพื่อรอจำหน่ายต่อไป

ตอนที่ตั้งกลุ่มขึ้นในช่วงแรก ปริมาณการผลิตปุ๋ยหมักยังจำกัดอยู่ในวงแคบๆ เฉพาะคนที่ เป็นสมาชิกเท่านั้น และเน้นการทำเพื่อใช้เองเป็นหลัก ต่อมามีคนให้ความสนใจมากขึ้น ทำให้มองเห็น เส้นทางในการสร้างรายได้ให้กับกลุ่ม จึงได้เพิ่มปริมาณการผลิตขึ้น โดยในปี 2546 ทางกลุ่มสามารถผลิต ปุ๋ยหมักได้ 90 ตัน แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้าที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ในปี 2547 นี้ ทางกลุ่มมีแนวคิดที่จะเพิ่มปริมาณการผลิตเป็น 500 ตัน เพื่อให้เพียงพอต่อ ความต้องการของสมาชิกและลูกค้า และจะเพิ่มปริมาณการผลิตขึ้นเรื่อยๆ ในปีต่อไป

การดำเนินการที่ผ่านมาของกลุ่ม นับว่าประสบความสำเร็จอย่างมาก ประโยชน์ที่เกิดขึ้น จากการดำเนินการ คือ

1. **ด้านเศรษฐกิจ** การทำปุ๋ยหมักช่วยทำให้เกิดการจ้างงานในชุมชน ชาวบ้านมีรายได้ จากการขายวัตถุดิบที่เป็นส่วนผสมของการผลิตปุ๋ยหมัก และช่วยลดต้นทุนในการผลิต จากเดิมที่ ต้องซื้อปุ๋ยเคมีกระสอบละ 600 บาทมาใช้ หลังจากเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยหมักแทน ซึ่งขายราคากระสอบละ 200 บาท เท่านั้น ก็ทำให้แต่ละปีสามารถลดปัญหาค่าใช้จ่ายสิ้นเปลืองในส่วนนี้ได้ถึง 60% เลยทีเดียว

2. **ด้านสาธารณสุขสิ่งแวดล้อม** การใช้ปุ๋ยหมักช่วยฟื้นฟูสภาพดิน ทำให้ดินค่อยๆ ปรับสภาพ และคืนสู่สภาพเดิมได้ภายในประมาณ 3-5 ปี ทำให้ดินมีความชุ่มชื้น มีสารอาหารเพิ่มขึ้น ไม่เสื่อมสภาพ

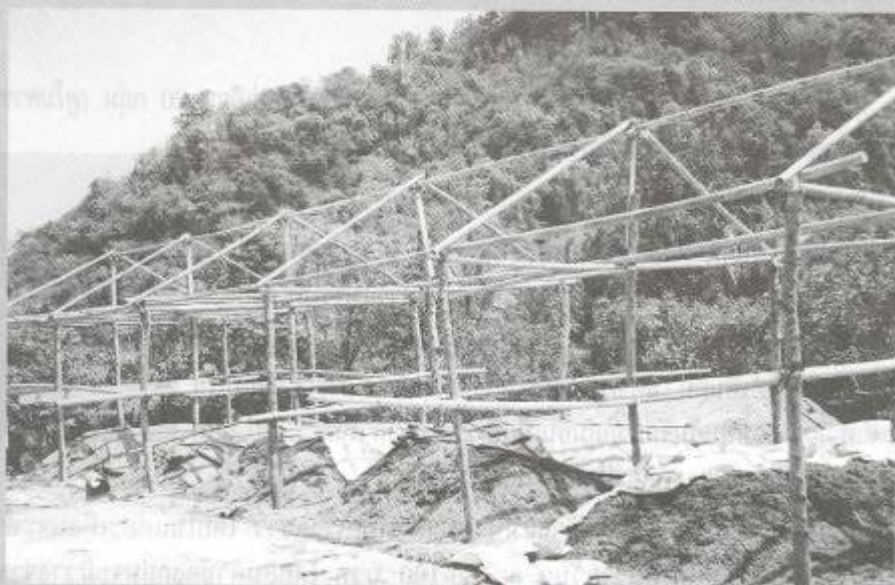
มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น และทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น

3. ด้านสุขภาพ ทำให้ชาวบ้านปลอดภัยจากสารเคมี มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง ใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ไม่ต้องกังวลกับสารเคมีอีกต่อไป

ปัจจุบันกลุ่มปุ๋ยหมักของตำบลไชยราชแห่งนี้ มีศูนย์ตั้งอยู่ที่บ้านหมากผู้ หมู 6 ต.ไชยราช อ.บางสะพานน้อย จ.ประจวบคีรีขันธ์ นอกจากจะเป็นศูนย์ผลิตปุ๋ยหมักที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดแล้ว ก็ยังเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านปุ๋ยหมักของชุมชน ซึ่งจะมีประชาชนและหน่วยงานของรัฐเดินทางมาศึกษาคูงานเป็นประจำมิเคยขาด นอกจากนี้ศูนย์แห่งนี้ยังเป็นศูนย์ประสานงานเครือข่ายปุ๋ยหมักในระดับจังหวัดอีกด้วย ซึ่งปัจจุบันมีสาขาอยู่ทั่วจังหวัด ถึง 6 สาขาด้วยกัน

สำหรับทิศทางในอนาคตนั้น นอกจากทางกลุ่มจะมีโครงการเพิ่มปริมาณการผลิตปุ๋ยหมักให้เพียงพอกับความต้องการของสมาชิกและลูกค้าทั่วไปแล้ว ยังมีโครงการที่จะผลิตปุ๋ยหมักอัดเม็ดและปุ๋ยน้ำชีวภาพขึ้นด้วย เพื่อให้มีรูปแบบที่หลากหลาย และสะดวกต่อการนำไปใช้มากยิ่งขึ้น

“จากผลตอบรับและความสำเร็จที่เกิดขึ้น ทำให้มั่นใจว่าวันนี้พวกเราเดินมาถูกทางแล้ว เราจะพากันเดินไปตามวิถีที่เราได้เลือกแล้ว และอีกไม่นานเราจะทำให้ตำบลไชยราชและอำเภอบางสะพานน้อยปลอดสารเคมีให้ได้ ซึ่งนั่นคือเป้าหมายสูงสุดของเรา” **ผู้ใหญ่เจริญ รุ่งสว่าง** กล่าว.

กลุ่มกิจกรรมลดรายจ่าย และเสริมรายได้ของตำบลไชยราช

นอกจากจะมีการจัดตั้งกองทุนข้าวสาร กองทุนน้ำมัน และกลุ่มปุ๋ยหมักขึ้นแล้ว ยังมีการสนับสนุนให้ชาวบ้านทำกิจกรรมอื่นๆ โดยมุ่งเน้นไปที่กิจกรรมที่สามารถลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นในครอบครัวได้ รวมทั้งการสนับสนุนให้ชาวบ้านทำกิจกรรมที่สามารถเสริมรายได้ให้กับครอบครัวด้วย

1. กิจกรรมลดรายจ่ายในครอบครัว

1.1) กลุ่มผลิตน้ำยาล้างจาน ยาสระผม และสบู่

จากการสำรวจข้อมูลชุมชนพบว่าในแต่ละปี ชาวบ้านต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อสบู่ ยาสระผม และน้ำยาล้างจาน เป็นเงินประมาณ 1,496,120 ล้านบาท จึงมีการรวมกลุ่มกันผลิตสบู่เหลว ยาสระผม และน้ำยาล้างจานขึ้น เพื่อใช้เองและต้องการลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวลง โดยไปติดต่อคณะวิทยากรมาแนะนำวิธีทำ จากนั้นก็ลงมือดำเนินการเอง ปัจจุบันการดำเนินการกิจกรรมของกลุ่มนี้ได้ผลเป็นอย่างดี มีคนให้ความสนใจจำนวนมาก รวมทั้งเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกและร่วมเรียนรู้ในการทำ ส่งผลให้มีการทำเพื่อใช้เองแทบจะทุกครัวเรือน และสามารถประหยัดรายจ่ายได้ในส่วนนี้ได้มาก ซึ่งนอกจากจะช่วยลดค่าใช้จ่ายได้แล้ว ผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายออกไป ยังทำให้ทางกลุ่มมีรายได้เสริมขึ้นมาอีกด้วย

1.2) การสนับสนุนให้ปลูกพืชผักสวนครัว โดยอยู่ในความรับผิดชอบของกลุ่มผลิตปุ๋ยหมัก ดึงที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งปัจจุบันปรากฏว่าชาวบ้านเกือบทุกครอบครัวหันมาปลูกผักปลอดสารพิษบริโภคภายในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น

2. กิจกรรมเสริมรายได้ในครอบครัว

กลุ่มกิจกรรมเสริมรายได้ในครอบครัวของตำบลไชยราชนั้น มีอยู่เกือบ 20 กลุ่ม (ดูในตาราง 5 บัญชีกลุ่มทุนตำบลไชยราช) แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะบางกลุ่มเท่านั้น

2.1) กลุ่มทุเรียนทอด

กลุ่มทุเรียนทอด ตั้งอยู่ที่บ้านหนองหิน หมู่ที่ 5 ประธานกลุ่ม คือ นางชูศรี จันทร์เกิด มีสมาชิก 28 คน กิจกรรมที่ทำคือการแปรรูปทุเรียนและชมพู เป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบต่างๆ คือ ทุเรียนทอด ทุเรียนกวน ชมพู 3รส ชมพูหยี และชมพูอบ เป็นต้น เพื่อจัดจำหน่าย ทั้งปลีกและส่ง โดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น และมีการร่วมทุนกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นเมื่อปี 2546 ราคาหุ้นละ 100 บาท ใครจะลงทุนก็หุ้นก็ได้ โดยจะมีการปันผลกำไรปีละครั้ง

กลุ่มทุเรียนทอดนี้ จะมีการจ้างแม่บ้านมาทำเป็นครั้งคราว โดยในแต่ละเดือนจะทำงานประมาณ 20 วัน มีรายได้เป็นรายวันๆ ละ 80-100 บาท โดยสินค้าของกลุ่มจะมีวางจำหน่าย

ณ ที่ทำการกลุ่ม และกระจายไปตามศูนย์สาธิตการตลาดทั้ง 6 หมู่บ้าน จำหน่าย ณ จุดพักรถเขาโพธิ์ รวมทั้งไปขายในงานต่างๆ ที่ทางการจัดขึ้น

2.2) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านทองอินทร์ (แปรรูปกาแฟ)

กลุ่มนี้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2546 ตั้งอยู่ที่บ้านทองอินทร์ หมู่ที่ 4 มีสมาชิกทั้งหมด 30 คน ประธานกลุ่ม คือ นางคม สุจิตรา กิจกรรมที่ทำคือ การแปรรูปผลิตภัณฑ์กาแฟจำหน่าย โดยการใช้วัตถุดิบคือกาแฟที่ปลูกขึ้นเอง ซึ่งสมาชิกจะร่วมกันแปรรูปโดยการคั่ว บด อบ และบรรจุในพ้อในรูปของกาแฟโบราณรสหอมอร่อย ส่งไปจำหน่ายตามที่ต่างๆ เช่น ตามปั้มน้ำมัน ร้านค้าทั่วไป และตามเทศกาลต่างๆ ซึ่งผลิตภัณฑ์กาแฟโบราณของที่นี่ได้รับการรับรองให้เป็นสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับ 4 ดาวอีกด้วย

สำหรับทุนในการดำเนินการนั้นสมาชิกจะร่วมลงทุนกันในราคาหุ้นละ 10 บาท ไม่จำกัดจำนวนหุ้น และจะมีการปันผลกำไรทุกสิ้นปี ซึ่งการดำเนินการที่ผ่านมาประสบความสำเร็จอย่างมาก สามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มปีละหลายแสนบาทเลยทีเดียว

2.3) กลุ่มจักสานบ้านบางเจริญ

กลุ่มนี้ตั้งอยู่ที่บ้านบางเจริญ หมู่ที่ 3 มีสมาชิก 60 กว่าคน ประธานกลุ่ม คือ นายสมเด็จ ยังศรีนาค กิจกรรมที่ทำคือ การนำไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัตถุดิบในท้องถิ่นมาสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น สุ่มไผ่ เข่งผลไม้ เข่งปลา ตะกร้า กระบุง กระเช้า กระจาด และกระด้ง เป็นต้น เพื่อจำหน่าย โดยจะมีพ้อคำมารับซื้อถึงที่เพื่อนำไปจำหน่ายต่อตามที่ต่างๆ เช่น ชุมพร หรือประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น ซึ่งที่ผ่านมา กิจกรรมนี้สามารถทำให้สมาชิกมีรายได้เสริมเพิ่มขึ้นรายละ 3,000-5,000 บาท ต่อเดือน

กลุ่มกิจกรรมลดรายจ่ายและเสริมรายได้ในตำบลไชยราช นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ก็ยังมีกลุ่มกิจกรรมที่น่าสนใจอื่นๆ อีกหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มเพาะเห็ดฟาง กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มพัฒนาสตรี และกลุ่ม SMEs เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มกิจกรรมที่จัดตั้งขึ้นและดำเนินการโดยชาวบ้านในตำบลไชยราช เพื่อช่วยลดรายจ่ายและเสริมรายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งจะช่วยให้ครอบครัวมีความมั่นคงและหนุนเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งด้วย

กิจกรรมอนุรักษ์ประเพณี และวัฒนธรรม

แผนแม่บทชุมชนตำบลไชยราช มิใช่จะมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจหรือความยากจนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ยังมุ่งเน้นทางด้านสังคม และการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย

ประเพณีและวัฒนธรรมของตำบลไชยราชที่น่าสนใจและควรค่าแก่การอนุรักษ์ฟื้นฟูมีอยู่หลายอย่าง เช่น การเอาแรงหรือการลงแขก มีการทำขนมรอลูกหลาน ทำบุญตักบาตร เล่นสงกรานต์ รดน้ำดำหัวคนแก่ การเล่นโนราห์ หนึ่งตะลุง ซึ่งเป็นบรรยากาศที่มีความงดงามและมีความอบอุ่นมาก แต่เดี๋ยวนี้ประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านี้กำลังจะสูญหายไปจากท้องถิ่น เพราะคนในท้องถิ่นให้ความสำคัญน้อยลง ประกอบกับความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้แพร่กระจายเข้ามาสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว ทำให้นำเป็นห่วงว่า หากชาวบ้านไม่ร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์เอาไว้แล้ว ในอนาคตอันใกล้นี้เราก็คงจะไม่เหลือสิ่งใดเอาไว้ให้ภาคภูมิใจอีก

เพราะฉะนั้น ในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนของตำบลไชยราช เราจึงไม่ลืมที่จะให้ความสำคัญกับเรื่องประเพณีและวัฒนธรรมด้วย เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นวิถีชีวิตของท้องถิ่น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า ซึ่งบรรพบุรุษได้สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน หากเราละเลยสิ่งเหล่านี้ ก็เท่ากับว่าเราทิ้งรากเหง้าของตนเอง และเราก็จะเป็นคนอกตัญญูต่อบรรพบุรุษด้วย

สำหรับกิจกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมนั้น ที่ผ่านมาก็เริ่มดำเนินการแล้ว เช่น การจัดงานสงกรานต์ การรดน้ำดำหัวคนแก่ การส่งเสริมให้เยาวชนหันมาสนใจโนราห์ และเล่นหนึ่งตะลุง รวมทั้งการเอาแรงหรือการลงแขก แม้ว่าจะทำได้ยากในสมัยนี้ แต่ก็พยายามชักชวนให้ชาวบ้านที่ยังมีความผูกพันกับเรื่องนี้มาร่วมกันฟื้นฟูและสืบสานต่อ โดยจะใช้กับกิจกรรมหรืองานเล็กๆ ก่อน ซึ่งก็ได้รับความร่วมมืออย่างดีกับชาวบ้านที่มีความเข้าใจในเจตนารมณ์ของการจัดกิจกรรมนี้

“เราเดินหลงทางกันมานานแล้ว ยิ่งเดินก็ยิ่งหลงทางไปเรื่อยๆ ทำให้เราต้องสูญเสียวิถีแบบดั้งเดิมไปเกือบจะหมดสิ้น วันนี้เราจึงหันกลับมาทบทวนกันใหม่ และเริ่มที่จะพากันเดินย้อนกลับมาที่เดิม ที่ที่เราเคยเดินจากไป ด้วยว่ามันเป็นสิ่งที่น่าจะทำให้เรามีความสุข และเข้าใจตัวเองมากที่สุด”
นายสมยศ ชนะแรง กล่าว

ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ

ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตำบลไชยราชมีโชตำบลแรกที่มีการจัดทำแผนชีวิตชุมชน แต่มีหมู่บ้านอื่นดำเนินการอยู่แล้ว เช่น ที่หมู่บ้านหนองกลางดง อำเภอสามร้อยยอด เป็นต้น แต่มีการทำเฉพาะหมู่บ้าน ไม่ได้มีการเชื่อมร้อยในระดับตำบล อีกทั้งเป็นการทำเฉพาะชาวบ้านเท่านั้น

ตำบลไชยราชได้ดำเนินการเรื่องแผนชีวิตชุมชนในภายหลัง แต่ประสบความสำเร็จดียิ่ง ซึ่งเกิดจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน คือ

1. **ผู้นำมีความเสียสละ** อุทิศการทำงานให้กับชุมชน อีกทั้งผู้นำเหล่านี้มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ เป็นที่เชื่อถือของชาวชุมชน จึงสามารถดึงการมีส่วนร่วมจากชุมชนได้ ไม่ว่าจะเป็น นายสมยศ ชนะแรง ซึ่งเป็นอดีตกำนันตำบลไชยราช นายเจริญ รุ่งสว่าง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 เป็นต้น

2. **การจัดทำแผนชีวิตชุมชนเป็นไปอย่างมีขั้นตอน** และมีการศึกษาค้นคว้าแนวทาง ตลอดจนการศึกษาดูงานจากที่อื่นๆ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องทาง คือเอาผลประโยชน์ของชุมชนเป็นตัวตั้ง แผนงานที่กำหนดออกมา ก็มาจากข้อเท็จจริงในชุมชน จึงสามารถแก้ปัญหาได้ถูกต้อง

3. **ประชาชนให้ความร่วมมือในการทำงาน** ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากก่อนมีการจัดทำแผนได้มีการเปิดเวทีสร้างความเข้าใจกับชาวชุมชน อีกทั้งกระบวนการทำแผน ชาวชุมชนก็มีส่วนร่วมทุกกระบวนการ

4. **มีการประสานบทบาทระหว่างองค์กรระดับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบลด้วยดีตลอดมา** อีกทั้งผู้นำทุกกลุ่มล้วนเป็นญาติพี่น้องกัน จึงสามารถพูดคุยทำความเข้าใจได้เป็นอย่างดี การจัดทำแผนจึงได้รับความร่วมมือจาก อบต.เป็นอย่างดี

นายพิศาล ประเสริฐสุข นายองค์การบริหารส่วนตำบลไชยราช ได้กล่าวถึงบทบาทของ อบต.ไชยราช ในการเข้ามาหนุนเสริมการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลไชยราช ว่า อบต.ไชยราช พร้อมทั้งจะให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนในทุกรูปแบบ เพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญและน่าอยู่ ในส่วนของการจัดทำแผนแม่บทชุมชนนั้น ทาง อบต.ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนด้วย

โดยร่วมเป็นคณะกรรมการ นอกจากนี้ก็ยังให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในโครงการที่ทางคณะกรรมการได้เสนอมารวมทั้งวัดอุทิศ วัสดุอุปกรณ์ และโรงเรียนด้วย

“เรื่องอุปสรรคในการทำงานนั้น ตั้งแต่เริ่มทำงานมา หากจะมีอุปสรรคในการทำงานอยู่บ้าง ก็คงจะเป็นความไม่รู้ในตอนแรก คนที่ไม่มีใจทำงาน และไม่มีความอดทน แต่ต่อมาทุกอย่างก็สามารถแก้ไขได้ และดำเนินไปด้วยดี เพราะพวกเราล้วนมีความอยากรู้และมีความอดทน เลยทำให้ไม่ค่อยพบเจอปัญหาในการทำงานเท่าไร”

นี่เป็นคำพูดของกำนันสมยศ ชนะแรง แกนนำคนสำคัญในการจัดทำแผนชีวิตชุมชนตำบลไชยราช แต่ในข้อเท็จจริง ทุกขั้นตอนของการทำงานมีอุปสรรคอย่างมาก เพียงแต่ที่ตำบลไชยราช ทุกคนไม่ถือเป็นเรื่องอุปสรรค เพราะมีความคิดว่าทุกอย่างสามารถแก้ไขได้ หากต้องการจะแก้จริงๆ

ต้นแบบแผนชีวิตชุมชนของภาคตะวันตก

ความสำเร็จของตำบลไชยราชในการจัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง ทำให้ได้รับการคัดเลือกจาก "เครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค" ให้เป็นตำบลนำร่อง 1 ใน 49 ตำบลที่ได้มีการประสานแผนของชุมชนกับแผนขององค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างเป็นหนึ่งเดียว อีกทั้งกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามแผนก็สามารถทำให้ชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

นายสมยศ ชนะแรง กล่าวไว้ว่า จริงๆ แล้ว ที่ช่วยกันทำแผนก็ไม่ได้หวังให้เป็นต้นแบบให้กับใคร เพียงต้องการให้ชุมชนดีขึ้น พึ่งตนเองได้ แต่เมื่อถูกชูให้เป็นตำบลต้นแบบ ก็พร้อมที่จะร่วมกันทำงาน เพราะได้พิสูจน์แล้วว่า "แผนชีวิตชุมชน" ทำให้ชุมชนดีขึ้นได้จริง

ตอนนี้ก็พยายามชวนตำบลอื่นๆ ในอำเภอบางสะพานน้อยมาทำแผนให้ครบทุกตำบลก่อน ในขณะที่เดียวกันตำบลโพนในจังหวัดประจวบฯ หรือในภาคตะวันตกมีความต้องการจะให้ไปแนะนำหรือมาศึกษาดูงาน ตำบลไชยราชก็จะถือเป็นภารกิจที่จะต้องให้การสนับสนุนในฐานะตำบลต้นแบบ

ข้อมูลประกอบการเขียนและเรียบเรียง

1. เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม “ข้อมูลแผนแม่บทชุมชนตำบลไชยราช” จัดทำโดย คณะทำงานแผนแม่บทชุมชนตำบลไชยราช อ.บางสะพานน้อย จ. ประจวบคีรีขันธ์
2. เวทีพูดคุยและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนตำบลไชยราช วันที่ 31 มีนาคม 2547

ศูนย์ฯ ให้ความสำคัญกับ
 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
 204/23-28 ถนนพระยาพิชัยดาบหัก เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10320
 โทร. 0-2718-0911
 โทรสาร 0-2718-0937
 E-mail: endi@cndi.or.th
 Homepage www.cndi.or.th

